

PERVERSIE

Inleiding bij 'The Night Porter'.

Tekst: Froukje ME Slijper, 5 maart 2008

Presentatie: Regina van Gelderen 12 maart 2008

Presentatie: Ad Boerwinkel 19 maart 2008

De Night Porter is een heftige film. Het verschijnen van deze film riep in 1973 grote beroering op. Er waren mensen die de Night Porter zagen als een romantiseren van de Holocaust hetgeen ze ongepast vonden en er waren mensen die de seks pornografisch vonden. The Night Porter is gemaakt door de regisseuse Liliana Cavani. In een interview zegt zij dat de Night Porter niet over realiteit gaat en dat zij met behulp van filmische technieken getracht heeft om een sfeer te scheppen waar ruimte is voor fantasie. Met licht en kleur heeft Cavani een toneelachtig beeld geschapen waarmee afstand van de realiteit wordt gecreëerd. De klassieke muziek draagt bij aan het artistieke karakter. De twee hoofdpersonen uit de film, Dirk Bogarde die Max speelt en Charlotte Rampling die Lucia vertolkt beelden op sublieme wijze hun sadomasochistische relatie uit. The Night Porter roept heftige gevoelens op door de gewelddadigheid en het perverse karakter. Elke perversie, zeker de sadomasochistische vorm roept schrik, afkeer en soms ook morele verontwaardiging op. Als Max, de nachtportier fluistert 'Ik houd van je', klinkt dat mooi, maar voor sommigen van ons zal het te weinig zijn om de onderwerping van Lucia, invoelbaar te maken.

In de hedendaagse psychoanalyse worden de bijna oneindige variaties die er in seksualiteit zijn als normaal beschouwd en legt alleen de fantasie de mens beperkingen hierin op. Het onderscheid tussen normale seksualiteit en perversie wordt niet bepaald door de aard van de fantasie of het type handeling, maar door het rigide, dwangmatige, inperkende en door angst gedreven karakter ervan. Seksualiteit die in dienst staat van *psychisch* overleven, waar er een pseudo-relatie is in plaats van een echte intieme relatie, en waar er haat is in plaats van vijandigheid, daar kan men spreken van een perversie. Er is dus niet sprake van een continuüm of schaal van normale seksualiteit naar perversie. Seksualiteit en perversie zijn twee verschillende dimensies.

Seks waarbij de vrouw de man domineert en daar lust aan beleeft of omgekeerd waar de man de vrouw als slavin gebruikt, is geen perversie als beide partijen het eens zijn met dit scenario en als zij er beide van kunnen genieten en elkaar respecteren. Af en toe op SM party's op deze wijze van seks genieten is evenmin pervers. Seks wordt pervers als deze dwangmatig is, een verslavend karakter heeft en als de persoon van de ander er niet toe doet en vooral als deze vorm van seks nodig is om psychische te kunnen overleven. De perversie richt zijn scenario op de ander om macht over de ander te kunnen krijgen. Een exhibitionist bijvoorbeeld raakt pas opgewonden als hij de vrouw shockeert met het tonen van zijn geslachtsdeel.

Kernberg een hedendaagse psychoanalyticus is van mening dat je bij het beoordelen van de perversie goed moet kijken naar het niveau van de persoonlijkheidsstructuur. Bij de neurotische persoonlijkheidsstructuur is er sprake van een normaal vermogen om intieme

relaties aan te gaan waardoor haat gebonden kan worden door liefde. Het perverse scenario is hier gebaseerd op een onbewust conflict, op afweer van agressieve fantasieën. De agressie is voldoende verinnerlijkt en onderdeel van de gewetensfunctie. Er zijn gevoelens van schaamte en schuld als reactie op de perverse handeling of fantasie. Bij de borderline persoonlijkheidsstructuur is er een neiging tot splitsing van het gevoel, de ander is goed of slecht, wordt geïdealiseerd of verguisd. Liefde kan dus moeilijker de agressie in toom houden. Een voorbeeld hiervan is de film die wij vorige maand presenteerden: 'Mon fils a moi'. In deze film gaat het om een moeder die niet alleen een te hechte relatie met haar zoon heeft, maar ook een geërotiseerde relatie. Zij idealiseert haar zoon zolang deze zich voegt naar haar. Zij ervaart hem niet als een individu met eigen wensen en verlangens, maar als een verlengstuk van haarzelf, als, zoals Kohut het noemt een part-object. Zij mishandelt en verguis haar zoon als hij haar erotische fantasie doorbreekt door zich van haar los te maken en verliefd te worden op een leeftijdgenote. Erotiek en agressie raken bij de moeder verbonden met elkaar, waardoor het mishandelen toeneemt en het contact met de realiteit verloren gaat.

Bij de maligne narcistische persoonlijkheid en de antisociale perversie wordt de band met de realiteit losgelaten, er is geen compassie met de ander, de agressie is ongebreideld en de superego functies zijn beschadigd. Het bevredigen van de seksuele opwindning vindt plaats in een gedissocieerde toestand en is nodig om psychische te kunnen functioneren. Voorbeelden hiervan zien we in films zoals Silence of the Lambs. Waar een seriemoordenaar een vrouw stalkt om zijn sadistische scenario uit te kunnen leven.

Wat weten we over de oorsprong van het sadomasochisme?

Er zijn vele theorieën waarvan u er al diverse in andere inleidingen heeft gehoord. Ik voeg er de theorie van Stoller aan toe omdat die het trauma centraal stelt. Bij perversie is er een wens om de ander kwaad te doen een wens die voorkomt uit de behoefte om de situatie waarin het kind slachtoffer was van onderdrukking of traumatisering om te keren. De wraakfantasie wordt vertaald in een handeling om de infantiele vernedering om te zetten in een volwassen triomf. Perversie is de erotische vorm van haat.

In de Night Porter wordt Lucia met de dood bedreigd, vernederd, verkracht en gemarteld door Max. Maar hij wekt ook erotische gevoelens bij haar op. Misschien is het afkussen van de wond die Max haar eerst zelf heeft toegebracht, wel haar eerste ervaring als puber meisje met erotiek. Een erotiek die we later terugzien in de cabaret scène. In die scene heeft zij ook haar culturele identiteit verloren en is zij zijn seks-slavin geworden. En nu Max, hij leeft zijn sadistische en seksuele impulsen op Lucia uit, maar ontwikkelt ook gevoelens van verbondenheid met haar. Zij is voor hem in die agressieve wereld vol levensbedreiging en dood, een bron van leven en affectie. Hij noemt haar zijn kleine meisje, zijn bezit. Max redt Lucia doordat hij haar zich toeigent en later ook heel concreet door haar te laten ontsnappen.

De relatie tussen Max en Lucia na de oorlog wil ik met u bezien vanuit het gezichtspunt van de getraumatiseerde herhalingsdwang. In The Night Porter is de vrouw, Lucia al getraumatiseerd door haar internering in het concentratiekamp en wordt zij nog verder getraumatiseerd door de vernederingen, verkrachtingen en martelingen die zij moest ondergaan door Max. Wanneer Lucia na de oorlog Max weer tegenkomt is zij

aanvankelijk verlamd van angst. Maar ze lijkt ook als een magneet naar hem togetrokken te worden, als in een 'fatal attraction'. We zien dit in de scène in de opera. Terwijl Die Zauberflöte die door haar man wordt gedirigeerd, klinkt en Papageno en Papagena hun liefdes duet Mann und Weib... zingen, blikt Lucia telkens om naar Max schuin achter haar. Bij diezelfde muziek werd er in het concentratiekamp een vrouw verkracht en keek Lucia machteloos toe. Lucia krijgt flashback's, eerst in flarden en later in meer gehelen. Deze beelden lijken niet te kunnen worden verwoord door haar, ze kunnen niet gementaliseerd worden. Denken en voelen lijken losgekoppeld te zijn van haar emoties. Haar gelaatsexpressie is vlak laat amper emotie zien, haar mentale toestand lijkt op die van een depersonalisatie. Ze raakt in een soort trance, waarin de dingen gebeuren alsof zij daar zelf geen greep op heeft. Waar geen woorden zijn komen handelingen in de vorm van een herhaling of enactment zoals dat genoemd wordt. Maar deze herhaling is niet een exacte kopie van de oorspronkelijke gebeurtenissen, geen 'playback', maar een genuanceerde uitbeelding van het verleden in de context van dat moment. De wond die Lucia wordt toegebracht in het concentratiekamp door Max, komt bijvoorbeeld later terug in de vorm van glas dat Lucia opzettelijk op de badkamervloer kapot gooit en waaraan nu Max zich verwond. En later herhaalt ze de verwonding maar nu met zichzelf tijdens hun seksuele omhelzing. Het snijden is dus een herhaling, maar krijgt ook een nieuwe betekenis. Het snijden van zichzelf treedt op als ze beiden in levensgevaar komen.

De traumatische herhalingsdwang geldt niet alleen voor Lucia, maar uiteraard ook voor Max. Max leefde in het concentratiekamp onder grote druk, hij redde zichzelf en zijn little girl, maar verloor haar ook weer. Na de oorlog wordt Max onder druk gezet door de geheime nazigroep waartoe hij behoort.

De wortel van het masochisme van Lucia lijkt gewekt te worden door de fusie van haat en erotiek in een periode waarin zij ontvankelijk is voor erotiek en seks voor haar ook de enige vorm van overleven is. De fatal attraction die we na de oorlog zien komt voort uit de herhaling van het trauma om zo te ontsnappen aan gevoelens van leegte, een gevoel van binnen dood te zijn en schaamte over de vernederingen. Waar de wortel van het sadisme bij Max zit is minder duidelijk. Is het de extreme leefomstandigheid of is er in zijn jeugd een trauma geweest zoals Stoller vermoed bij de perversie?

Uiteraard valt er nog veel meer te zeggen over de relatie. Maar dat laat ik aan U over. Mijn vraag tot slot aan u is hoe ziet u de relatie tussen Max en Lucia tijdens de oorlog en hoe die erna?

Literatuur

*Victor L. Schermer. Sexuality, power and love in Calvani's The Night Porter Psychological Trauma and Beyond. Psychoanalytic Review 94 6 dec 2007 927-941

*Franco de Masi The Sodomasochistic Perversion Karnac 1999

*Otto F Kernberg Love Relations: normality and pathology Yale University Press 1995

Extra Info film

Dirk Bogarde die Max speelt is als jonge luitenant in 1945 in Soltau en Bergen Belsen geweest. Ergens bij Hannover heeft hij bij toeval een massagraf ontdekt toen hij zijn tent opsloeg. Later kon hij hierover amper praten en moest hij altijd enorm huilen. Er wordt gezegd dat de reden waarom hij aan de Night Porter heeft meegewerkt is om van zijn gevoelens van schuld en angst af te komen.

Bogarde speelde in film zoals The servant (1974) Death in Venice (1971) The Angel wore red. (1960) Hij had naast zijn filmcarrière en carrière als schrijver. B is nooit getrouwd geweest, men vermoed dat hij

homoseksueel was. Hij overleed in 1999 op 78 jarige leeftijd.

Charlotte Rampling is in 1946 geboren en maakt vele films waaronder in 2008 nog 4 films. Ze is vooral bekend van haar werk met Francois Ozon in *Swimming Pool*, en *Sous le Sable*.